

ТЕМА 11: СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ.

- 1.СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ, ЙОГО ТИПИ І ПОКАЗНИКИ.**
- 2.ВВП І НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОХІД.**
- 3.СПОЖИВАННЯ ТА ЗАОЩАДЖЕННЯ.**
- 4.НАЦІОНАЛЬНЕ БАГАТСТВО, ЙОГО СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА.**
- 5.ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ. ПОДАТКИ І ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ.**
- 6.СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА. ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО РЕСУРСУ.**
- 7.ДЕРЖАВА В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ.**
- 8.ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ.**

СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ – процес суспільного виробництва
взятий не як окремий акт, а як постійно повторюваний процес

РІВНІ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ

МІКРОРІВЕНЬ

Безперервність, повторюваність
виробничого процесу у межах
окремого підприємства,
домогосподарства

МАКРОРІВЕНЬ

Відображує взаємозв'язки між галузями,
сферами національної економіки,
основними макроекономічними
параметрами країни

ВИЩИЙ ІНТЕРЕС

- максимізація прибутку

- максимізація добробуту
населення

ОРІЄНТАЦІЯ

- на індивідуальний
ринковий попит

- на сукупний попит

ДЖЕРЕЛО ВІДТВОРЕННЯ

- вільні грошові кошти
самого підприємства

- національний дохід

ЕЛЕМЕНТИ ПРОЦЕСУ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ

```
graph TD; A[ЕЛЕМЕНТИ ПРОЦЕСУ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ] --> B[відтворення сукупності матеріальних благ (тобто по суті сукупного суспільного продукту)]; A --> C[відтворення системи продуктивних сил]; A --> D[відтворення системи виробничих відносин];
```

відтворення
сукупності
матеріальних благ
(тобто по суті
сукупного
суспільного
продукту)

відтворення
системи
продуктивних
сил

відтворення
системи
виробничих
відносин

ТИПИ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ

Критерії \ Типи	Просте	Розширене
Обсяги виробництва матеріальних благ	незмінні	зростаючі
Використання додаткового продукту	увесь його обсяг спрямовується на споживання	частина додаткового продукту спрямовується на розширення виробництва
Відносини економічної власності	відтворення економічної власності у попередніх масштабах, відсутність у її межах якісних зрушень	розвиток відносин економічної власності, розширення меж наявних типів і форм такої власності та появу нових

ПІДХОДИ ДО ОБЧИСЛЕННЯ ССП

Класичний

Будь-яка праця, що служить для задоволення людських потреб, виступає корисною, проте не кожна праця є безпосередньо продуктивною

Неокласичний

Акцентуючи увагу лише на корисності не розрізняють виробничу та невиробничу сферу, продуктивну та непродуктивну працю, оскільки вважають всю економіку виробництвом корисностей

СИСТЕМА МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

СНБ

П
р
и
н
ц
и
п
и

- до складу сукупного продукту зараховують результати сфери матеріального виробництва;
- суспільний продукт обчислюється з повторним рахунком;
- макроекономічні результати зводяться у систему галузевих і міжгалузевих балансів;
- суспільний продукт оцінюється через натурально-речові і вартісні показники

Показники

- Валовий суспільний продукт (ВСП)
- Національний дохід
- Необхідний та додатковий продукт
- Проміжний та кінцевий продукт

СНР

П
р
и
н
ц
и
п
и

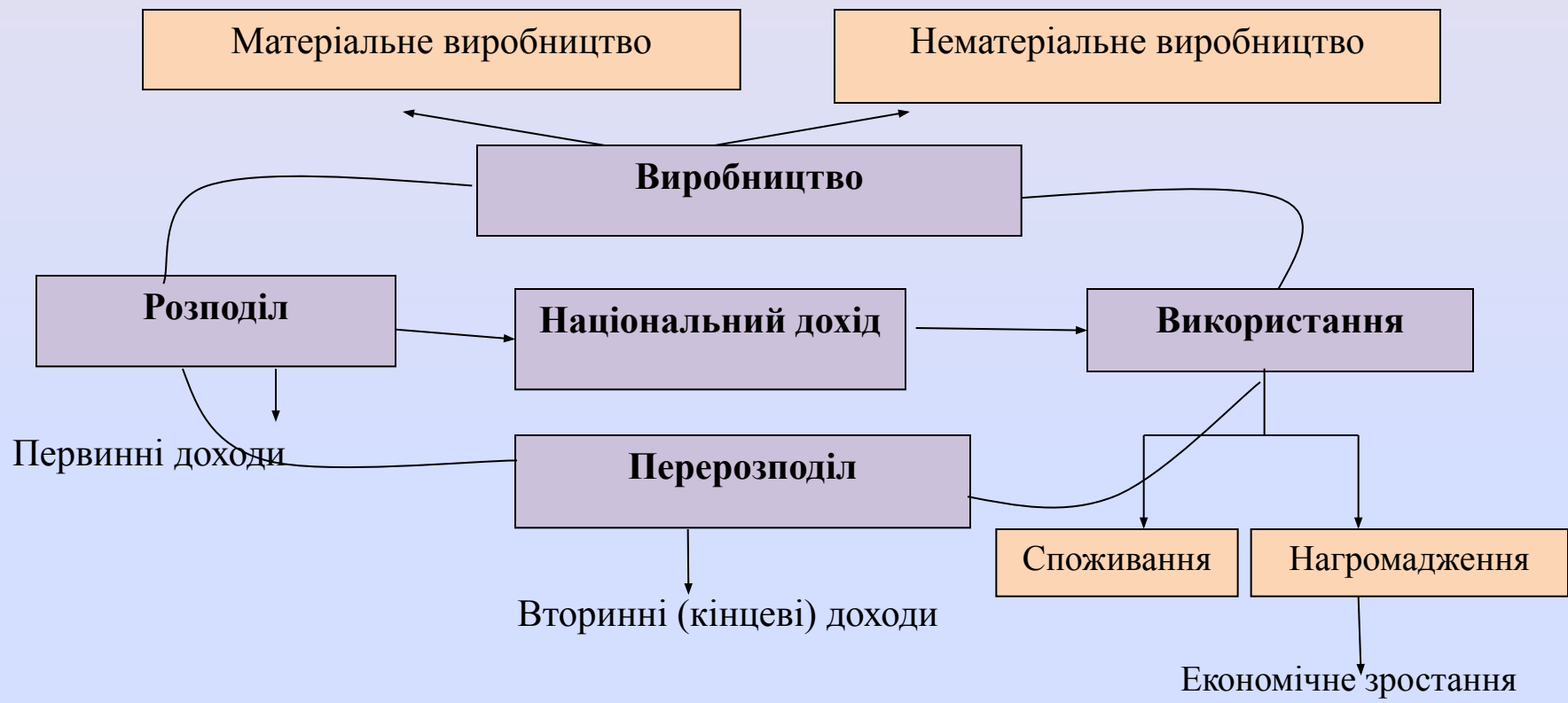
- до сукупного продукту відносять результати як сфери матеріального, так і нематеріального виробництва;
- грошові витрати і доходи в економіці еквівалентні, тобто витрати дорівнюють доходам;
- виробництво, розподіл, обмін і споживання розглядаються як взаємопов'язані сторони єдиного процесу відтворення;
- усі показники обчислюються лише у грошовій формі і без повторного рахунку

Показники

- Валовий внутрішній продукт (ВВП)
- Валовий національний продукт (ВНП)
- Чистий внутрішній продукт (ЧВП)
- Національний дохід
- Особистий дохід

Методи розрахунку ВВП

За витратами	За доходами
<ul style="list-style-type: none"> • особисті споживчі витрати; • валові внутрішні інвестиції; • державні закупівлі товарів та послуг; • чистий експорт (експорт «-» імпорту) 	<ul style="list-style-type: none"> • заробітна плата; • рента; • відсотки; • дивіденди; • прибутки; • непрямі податки на бізнес; • амортизація
$\text{ВВП} = C + I + Д + X$	
ВВП	ВВП

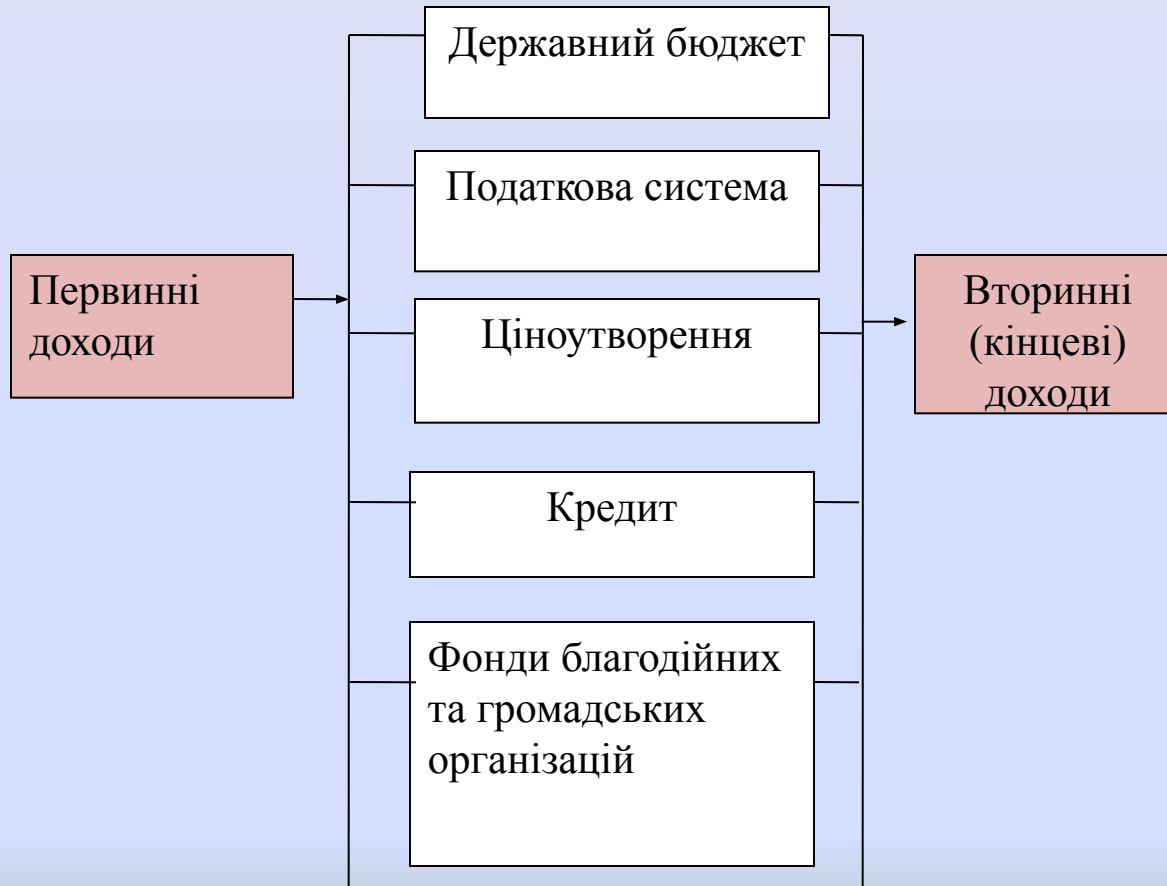

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОХІД І ВИДИ ПЕРВИННИХ ДОХОДІВ

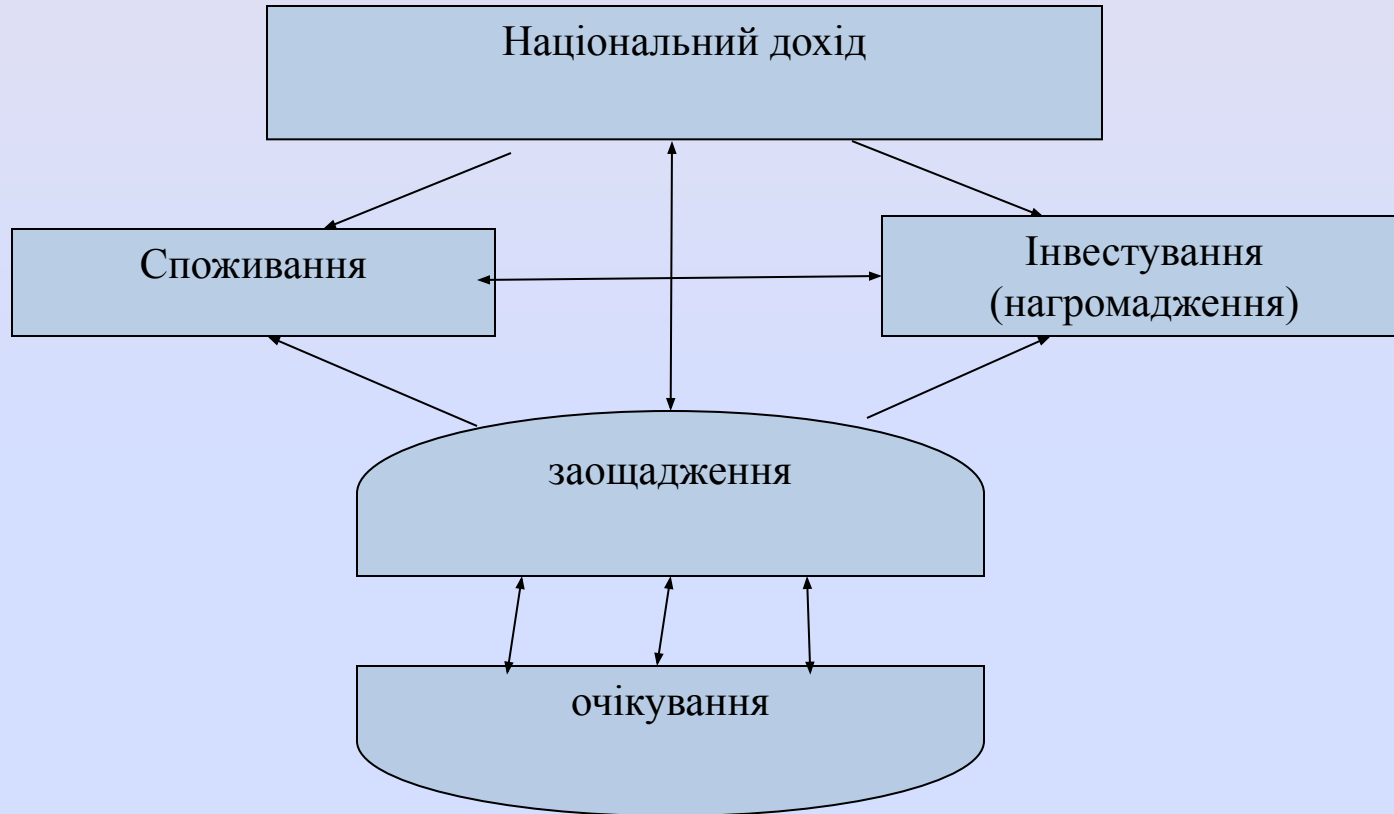
РОЗПОДІЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ДОХОДУ

МЕХАНІЗМ ПЕРЕРОЗПОДІЛУ НАЦІОНАЛЬНОГО ДОХОДУ

ПРОЦЕСИ СПОЖИВАННЯ І НАГРОМАДЖЕННЯ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ДОХОДУ

СПОЖИВАННЯ – використання (індивідуальне, колективне, суспільне) товарів і послуг у процесі задоволення відповідних матеріальних і духовних потреб людей

ВИРОБНИЧЕ

**НЕВИРОБНИЧЕ
(ОСОБИСТЕ)**

- товари
- послуги
- товари довгострокового використання
- товари короткострокового (поточного) використання

РІВЕНЬ СПОЖИВАННЯ

ОБ'ЄКТИВНІ ЧИННИКИ

- розмір доході та їх розподіл
- рівень цін
- норма банківського відсотку
- наявні запаси у сім'ї
- рівень соціальних витрат

СУБ'ЄКТИВНІ ЧИННИКИ

- психологічна схильність людей до споживання

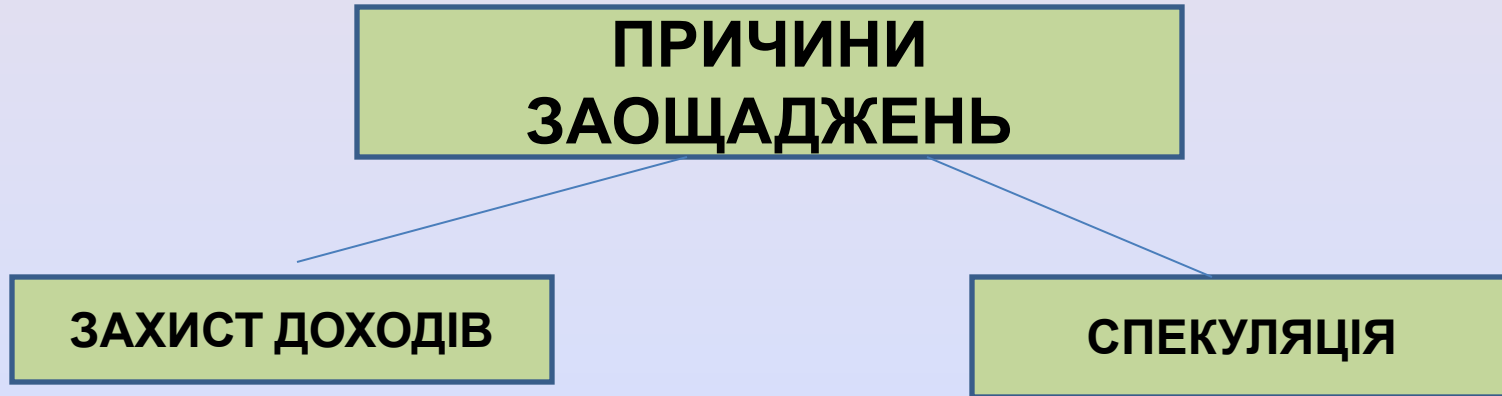
$$\text{Гранична схильність до споживання (ГСС)} = \frac{\text{зміни у споживанні}}{\text{зміни у доході}} = \frac{\Delta C}{\Delta D}$$

СТРУКТУРА СУКУПНИХ СПОЖИВЧИХ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ У КРАЇНАХ ЄС

Охорона здоров'я	3,4%
Зв'язок	2,7%
Культура і відпочинок	9,4%
Освіта	1%
Ресторани і готелі	9%
Комунальні послуги, водо- та електропостачання, газ	21,9%
Всього послуги	45%

Одяг та взуття	5,7%
Харчування	12,7%
Меблі, побутові прилади	6,2%
Транспорт	13,6%

Заощадження – вилучення коштів з потоку поточного споживання

- на випадок непередбачуваних обставин (хвороба, нещасний випадок, безробіття);
- на “чорний день”;
- вихід на пенсію;
- фінансування навчання дітей

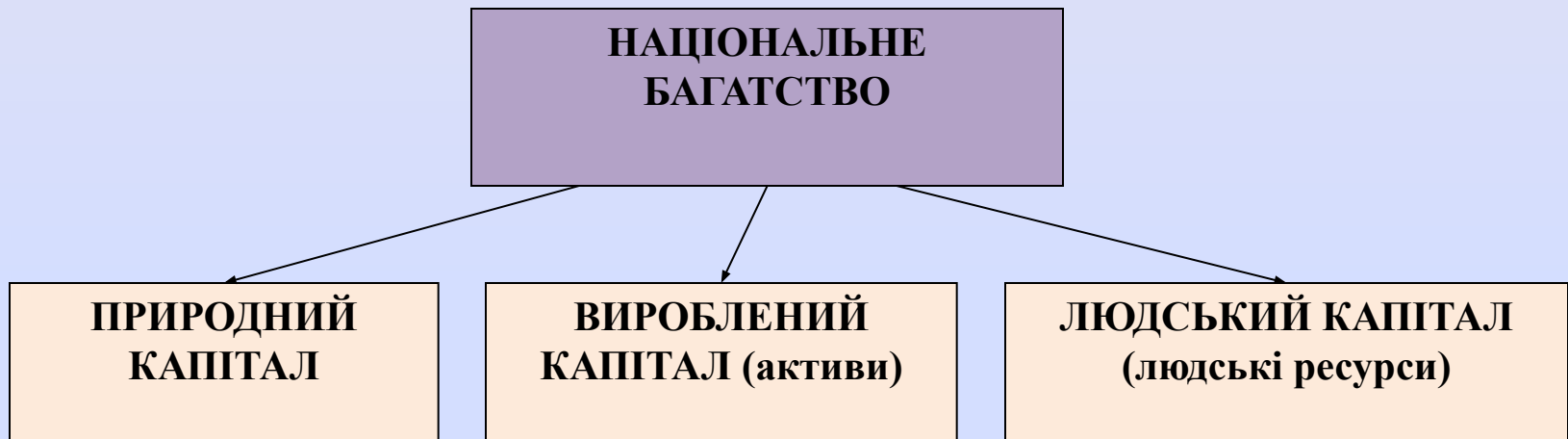
- купівля цінних паперів;
- біржові ігри;
- спекуляції

$$\text{Гранична схильність до заощаджень (ГСЗ)} = \frac{\text{зміни у заощадженні}}{\text{зміни у доході}} = \frac{\Delta Z}{\Delta D}$$

СКЛАД НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА ЗА СТАНДАРТОМ СНР

СТРУКТУРНА НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ СВІТОВОГО БАНКУ

НАЦІОНАЛЬНЕ БАГАТСТВО СВІТУ, ПОЧАТОК ХХІ СТ.

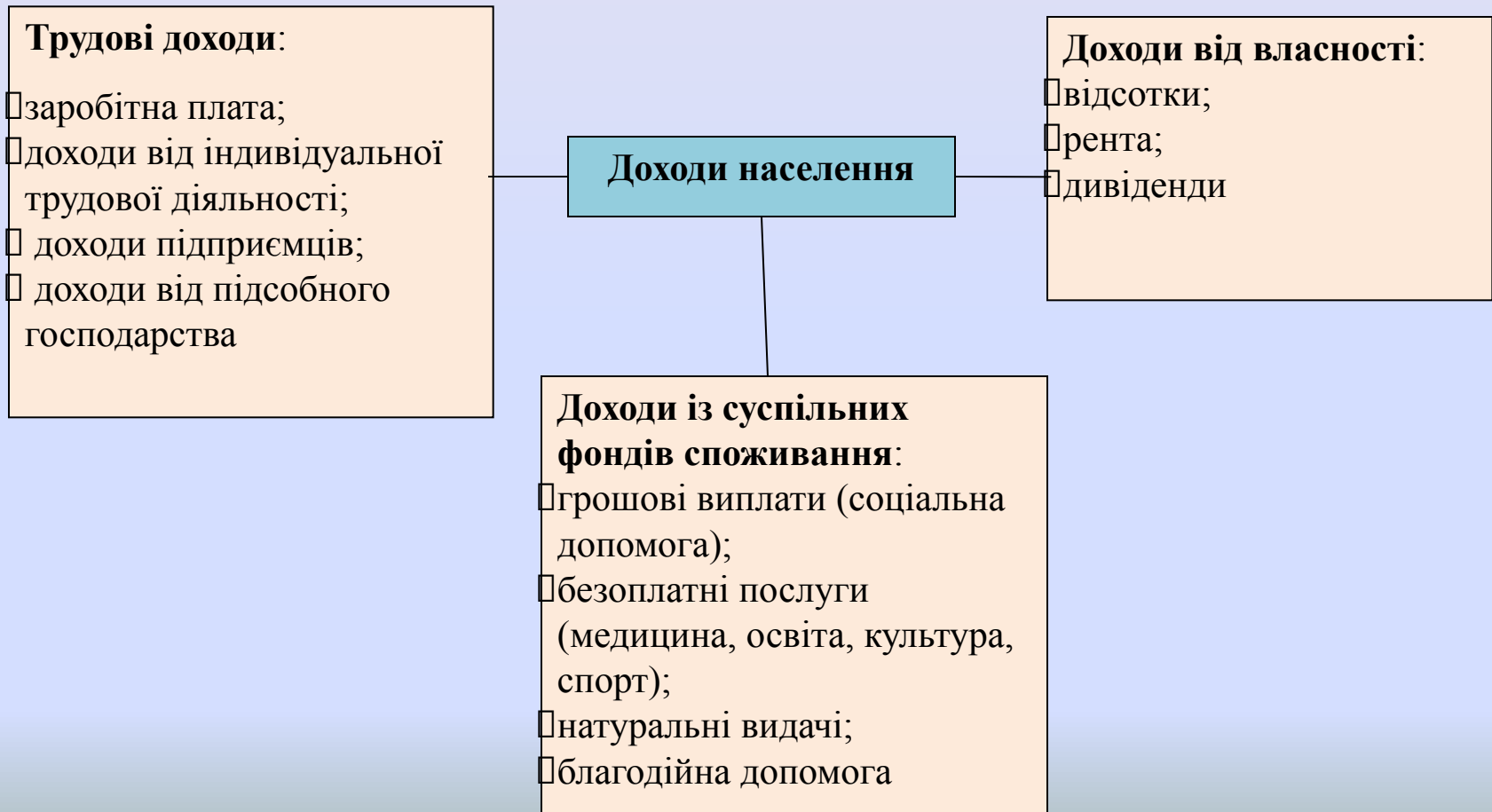
Країни	Національне багатство		В тому числі за видами капіталу, %		
	Всього, трлн. дол. США	На душу населення, тис. дол. США	людський	природний	вироблений
Світ у цілому	550	90	66,4	16,4	17,2
Країни «сімки» та ЄС	275	360	78,2	3,6	18,2
Країни ОПЕК	95	196	47,4	36,8	15,8
Країни СНД	80	275	50,0	37,5	12,5
в т.ч. Росія	60	400	50,0	40,0	10,0
Інші країни	100	30	65,0	15,0	20,0

ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ – загальна сума коштів, отриманих за певний проміжок часу і призначених для придбання товарів і послуг з метою особистого споживання

ФУНКЦІЇ ДОХОДІВ У ПРОЦЕСІ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ

- відтворення робочої сили
- задоволення особистих потреб людей
- придбання засобів особистого споживання
- формування витрат підприємств
- мотивування економічної діяльності людей

СИСТЕМА ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ЗА ХАРАКТЕРОМ ПОХОДЖЕННЯ

ЧИННИКИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ

- володіння власністю;
- відмінності у здібностях і творчих обдаруваннях;
- чисельність сім'ї;
- освіта, кваліфікація;
- мотивація;
- схильність до ініціативи;
- працелюбність;
- вік;
- та ін.

- відчуження переважної частини населення від власності;
- антидемократичний характер діяльності держави;
- наявність дискримінації;
- відсутність справедливої соціальної політики;
- відсутність могутніх профспілок та ін.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ

```
graph TD; A[ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ] --> B[Головний фінансовий план держави]; A --> C[Централізований грошовий фонд, що перебуває у розпорядженні уряду і призначений для виконання притаманних державі соціально-економічних функцій]; A --> D[Грошове вираження збалансованості надходжень та видатків до державної казни на певний період];
```

Головний
фінансовий
план держави

Централізований
грошовий фонд, що
перебуває у
розпорядженні
уряду і призначений
для виконання
притаманних
державі соціально-
економічних
функцій

Грошове
вираження
збалансованості
надходжень та
видатків до
державної казни на
певний період

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

```
graph TD; A[ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ] --> B[Основний інструмент перерозподілу НД і ВВП]; A --> C[Важливий інструмент регулювання і стимулювання економіки й інвестицій, підвищення ефективності виробництва]; A --> D[Фінансове забезпечення соціальної політики]; A --> E[Контроль за утворенням і використанням централізованого грошового фонду];
```

Основний
інструмент
перерозподілу
НД і ВВП

Важливий
інструмент
регулювання і
стимулювання
економіки й
інвестицій,
підвищення
ефективності
виробництва

Фінансове
забезпечення
соціальної
політики

Контроль за
утворенням і
використанням
централізованого
грошового фонду

СТРУКТУРА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

ДОХОДИ

- податки (80-90%)
- доходи від державної власності

ВИДАТКИ

- соціальні витрати (охорона здоров'я, освіта, соціальне страхування і забезпечення)
- економічне регулювання (капіталовкладення, дотації, субсидії)
- витрати на оборону
- утримання державного апарату управління
- обслуговування державного боргу

Профіцит державного бюджету
Видатків \rightarrow

Доходи $>$

Дефіцит державного бюджету
Видатків \rightarrow

Доходи $<$

ПРИЧИНИ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖБЮДЖЕТУ

- випуск в обіг “зайвих” грошей;
- зниження обсягів суспільного виробництва;
- надмірно “роздуті” соціальні програми;
- мілітаризація економіки;
- підвищення граничних витрат суспільного виробництва;
- висока питома вага “тіньової” економіки

ПОДАТКИ – вид обов'язкових платежів , що стягуються з фізичних та юридичних осіб до державного і місцевих бюджетів

ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ

фіскальна

історично перша

регулююча

посилюється з ХХ ст.

соціальна

стає значимою за сучасних умов

ПРИНЦИПИ ОПОДАТКУВАННЯ ЗА А.СМІТОМ

Справедливості – піддані держави повинні по можливості відповідно до своїх здібностей і сил брати участь в утриманні уряду, тобто відповідно до доходу, яким вони користуються під заступництвом і захистом держави

Зручності – кожен податок повинен стягуватись у той час і таким чином, коли і як платнику зручніше всього його сплатити

Визначеності – податок на кожного повинен бути точно визначеним, а не довільним. Термін сплати, спосіб платежу, сума платежу – все це повинно бути зрозуміло, безспірно для платника

Економії – податкова система повинна бути побудована і функціонувати так, щоб не допускати зловживань, мінімізувати витрати на вилучення податків

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОДАТКІВ

За методом стягнення:

- прямі
- непрямі

За порядком використання:

- загальні
- спеціальні

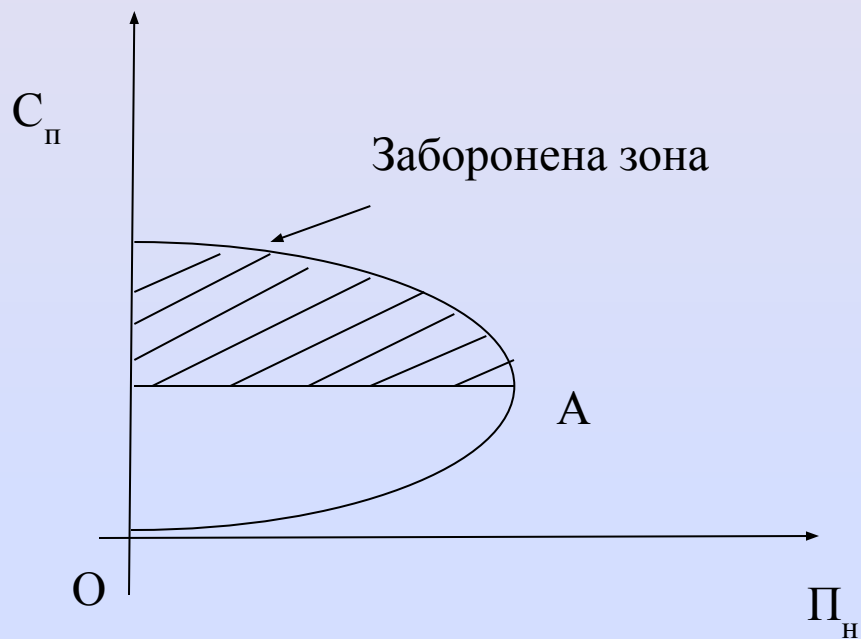
За принципами встановлення ставок:

- пропорційні
- прогресивні
- регресивні

За місцем надходження:

- загальнодержавні
- місцеві

КРИВА ЛАФФЕРА

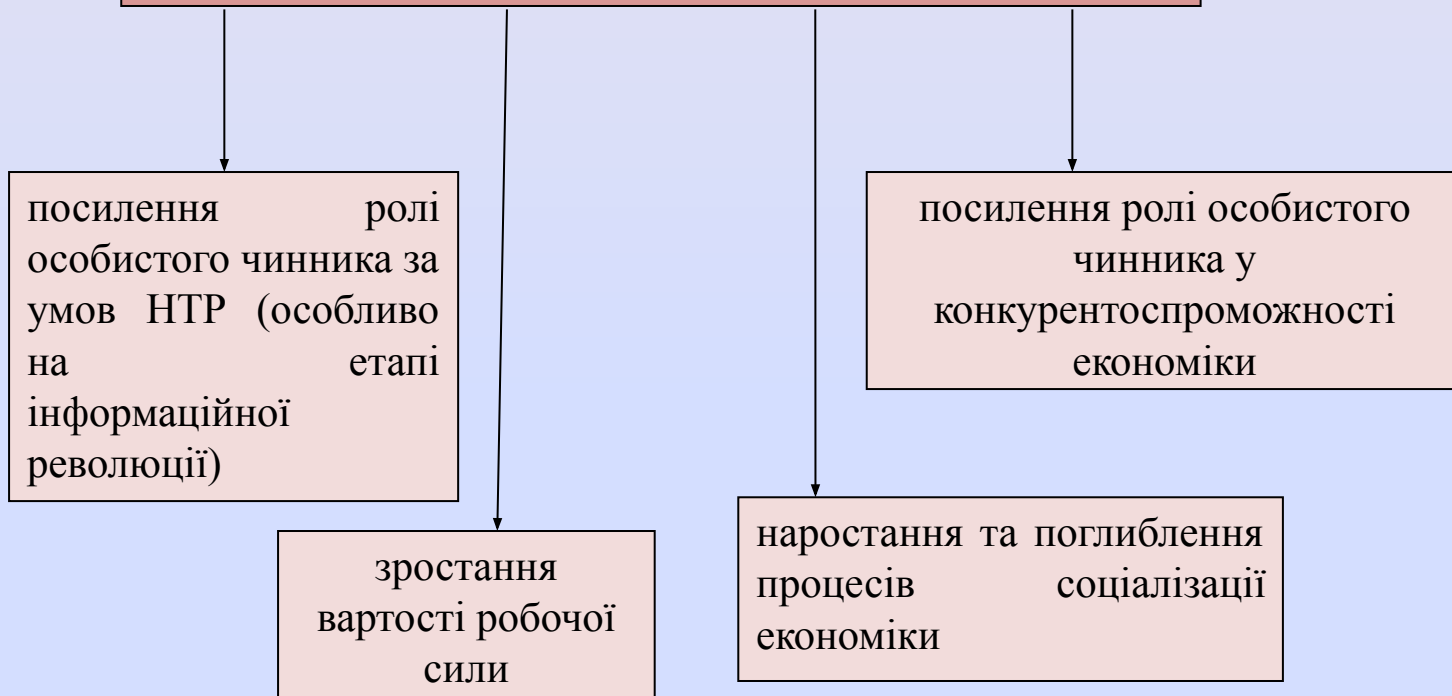

C_{Π} – ставка податку;

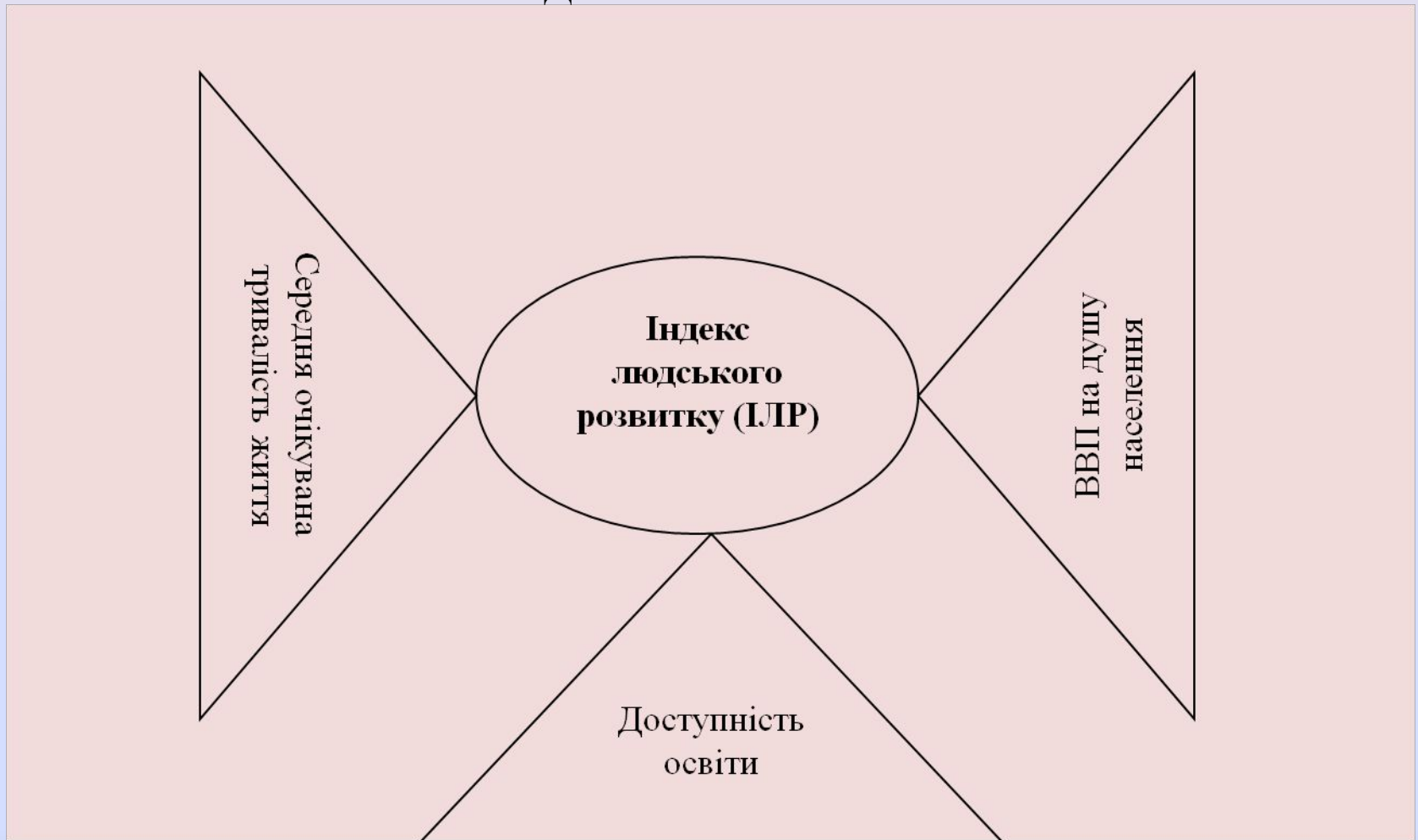
Π_{Π} – податкові надходження до бюджету;

A – критична ставка податку

Чинники розширеного відтворення людського ресурсу

АЛГОРИТМ РОЗРАХУНКУ ІНДЕКСУ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

ВАДИ РИНКОВОГО МЕХАНІЗМУ

№	Вада	Вплив на суспільне відтворення
1.	втрата конкуренції	концентрація і монополізація виробництва і капіталу; зниження ефективності, обсягів виробництва; підвищення цін і стимулювання інфляції; політична небезпека і лобіювання інтересів крупного капіталу
2.	неповна зайнятість (безробіття)	недовиробництво суспільного продукту, витрати на подолання безробіття
3.	циклічний розвиток	економічні спади, кризи, негативні соціально-економічні наслідки, складність підтримки і подовження фази пожвавлення й піднесення
4.	ігнорування виробництва суспільних благ	недостатній розвиток освіти, культури, охорони здоров'я, науки
5.	соціальна вразливість	неспроможність вирішувати питання справедливості та рівності, значна диференціація доходів, соціальна несправедливість і незахищеність
6.	неспроможність формувати економічну стратегію	переважання індивідуальних приватних інтересів, непрогнозованість і непередбачуваність майбутнього економічного розвитку
7.	зовнішні ефекти	не запобігає забрудненню довкілля, вичерпання невідтворюваних ресурсів, порушення еколого-економічної рівноваги
8.	недосконалість інформації	лімітує можливості ефективного використання ресурсів, зумовлює неоптимальну поведінку продавців і покупців, обмежує конкуренцію та заважає укладанню довготермінових угод

ОСНОВНІ ЕТАПИ ЕВОЛЮЦІЇ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Держава як
«нічний сторож»

– середина XII – середина XIX ст.

Держава як інститут
макроекономічного
регулювання

– з кінця XIX ст. – друга половина XX ст.

Соціальна
державна

–50-70 рр. XX ст.

Ефективна
державна

– сучасний період

КЛАСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Автори	Види економічних функцій
П.Самуельсон	•стабільність; •ефективність; •справедливість
Кемпбелл Р.Макконнел, Стенлі Л.Брю	•забезпечення правової бази; •захист конкуренції; •перерозподіл доходів і багатства; •коригування розподілу ресурсів із метою зміни структури національного продукту; •стабілізація економіки
Мочерний С.В.	•забезпечення умов розвитку для недержавних форм власності; •створення умов для розширеного відтворення державної власності; •розширене відтворення цілісної економічної системи; •забезпечення поступового входження національної економічної системи у світову економіку

ОСНОВНІ ГРУПИ ЕКОНОМІЧНИХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ У СУЧАСНОМУ РИНКОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

**Функції, що
забезпечують і
підтримують
функціонування
ринкової системи**

- ✓ створення правової основи
- ✓ захист конкуренції і боротьба з монополізмом
- ✓ підтримка суспільного порядку
- ✓ впровадження системи стандартів

**Функції, що пов'язані з
посиленням ринкової
системи і модифікаціями
її функціонування**

- ✓ заходи щодо економічної стабілізації
- ✓ перерозподіл ресурсів
- ✓ вирішення проблем економічної та соціальної нерівності

УЧАСТЬ ДЕРЖАВИ У ВІДТВОРЕННІ СИСТЕМИ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ

Елементи системи продуктивних сил	Форми реалізації державної участі
відтворення робочої сили	розвиток державної освіти, охорони здоров'я, програм кваліфікації і перекваліфікації робітників; реалізація програм зайнятості; зростання кількості робітників у державному секторі; збільшення витрат держави на допомогу безробітним, пенсії за віком; встановлення мінімуму заробітної плати тощо
відтворення засобів виробництва	створення державних підприємств, спільних із приватним капіталом корпорацій; фінансування передових, науковомістких галузей; встановлення прискорених норм амортизації; реалізація сприятливої податкової, фінансової, грошово-кредитної політики тощо
відтворення науки	фінансування науково-технічних і конструкторських розробок; підготовка наукових кадрів; утримання наукових лабораторій, науково-дослідницьких центрів, формування державної інтелектуальної власності (у вигляді патентів, ліцензій тощо)
відтворення природних ресурсів	фінансування природозахисних заходів

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ

Інтернаціоналізація виробництва

• встановлення безпосередніх стійких виробничих зв'язків між підприємствами різних країн, внаслідок чого виробничий процес в одній країні стає частиною процесу, що відбувається у світовому масштабі

Інтернаціоналізація капіталу

• процес переплетіння і об'єднання національних капіталів, що проявляється як у створенні окремими компаніями об'єктів в інших державах, так і в розвитку міжнародних форм зв'язків і контактів між капіталами різних країн

Інтернаціоналізація господарського життя

• зближення економік країн, що виявляється у зростанні виробничої взаємозалежності, збільшенні міжнародного товарообороту, русі капіталів і робочої сили, взаємному впливові на найважливіші економічні процеси в країнах, у тому числі на динаміку цін, ставки проценту і т.д.

ПЕРЕВАГИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

об'єднує структурні елементи і суб'єкти світового господарства в єдине ціле;

долає вузькість внутрішніх ринків, проблему нестачі ресурсів;

стимулює зростання ефективності виробництва; прискорений розвиток науки і техніки;

поглиблює спеціалізацію країн; забезпечує масовий випуск продукції;

веде до поширення в усьому світі досягнень науки і техніки;

сприяє підвищенню життєвого рівня населення;

інтенсифікує всі форми міжнародних економічних відносин;

породжує тенденцію до вирівнювання умов виробництва в різних країнах, рівня витрат виробництва, продуктивності праці, норми прибутку

ПЕРЕДУМОВИ ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

економічний розвиток країн, груп країн та регіонів у світі в умовах нерівномірного розподілу ресурсів;

інформаційна революція;

інтернаціоналізація виробництва, обміну та капіталу;

дефіцит природних ресурсів;

демографічний вибух;

посилення техногенного навантаження на природу;

розповсюдження зброї масового знищення

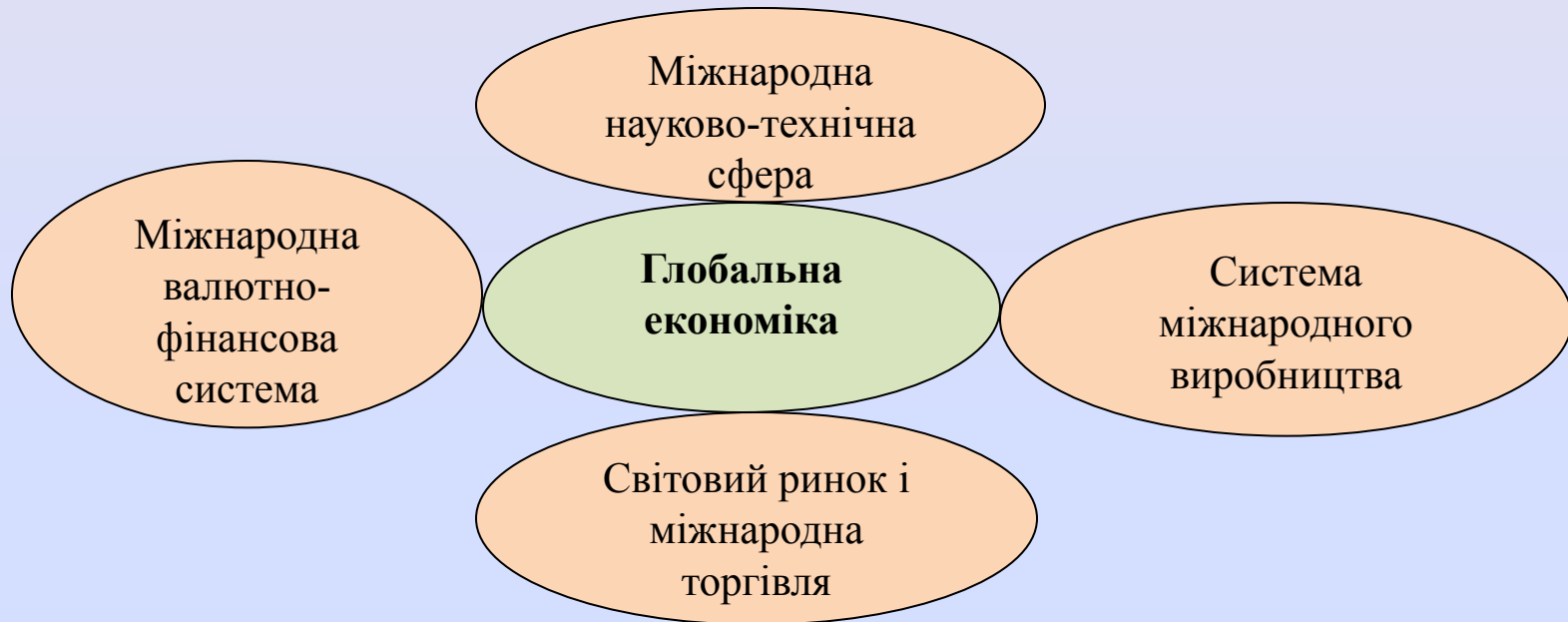
**Етапи
глобалізації**

Перший етап: повільно прогресуюча глобалізація
(XIV - середина XIX ст.)

Другий етап: структурна глобалізація
(середина XIX – 80-і роки XX ст.)

Третій етап: послідовна глобалізація
(розпочався у 80-х рр. XX ст.)

ГОЛОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

НАСЛІДКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Позитивні	Негативні
розширює можливості окремих країн щодо використання та оптимальної комбінації різноманітних ресурсів;	відтворює неоімперіалізм;
більш глибока і всебічна участь в системі міжнародного поділу праці;	абсолютизує економічну і політичну владу глобальних монопольних корпорацій;
освоєння нових технологій;	загострює конкурентну боротьбу;
відтворення благ, яких не знало людство;	збільшує диференціацію країн за рівнем доходів;
створення нових робочих місць;	загострює проблему забруднення навколишнього природного середовища;
вільний рух товарів, людей, капталів та ідей;	посилює маніпулювання величезними фінансовими та інвестиційними ресурсами;
підвищення якості життя;	дестабілізує світ і несе загрози та виклики національним інституціональним структурам
збагачення культур народів світу;	
співпраця народів та країн	